

БӨЛІМ: ҰБТ

ҰБТ Математикалық сауаттылық: мәтін есептер, пайыз, графиктер бойынша тиімді дайындық

ЖАРИЯЛАНДЫ
22.11.2025**ТІРЕК СӨЗДЕР**

11 сынып ұбт, bilimger ұбт, графикпен жұмыс, дайындық жоспары, диаграмма есептері, жоғары балл ұбт, кестемен жұмыс, логикалық есептер, математика ұбт, математикалық сауаттылық, матсауат, матсауат есептері, матсауат сұрақтары, мәтін есептер, оқушыларға ұбт, пайызға байланысты есептер, Ұбт, ҰБТ 2025, ұбт грантқа түсу, ұбт дайындық, ұбт кеңестер, ұбт қазақша тест, ұбт лайфхак, ҰБТ математикалық сауаттылық, ұбт онлайн тест, ұбт пәндері, ұбт пробный нұсқа, ұбт стратегиясы, ұбт тегін тест

СІЛТЕМЕ<https://bilimger.kz/184040/>

ҰБТ-дағы Математикалық сауаттылық пәні – көп оқушы үшін ең түсініксіз, бірақ ең ұпай жинауға қолайлы блоктардың бірі. Себебі бұл жерде күрделі формулаларды жаттау емес, логикалық ойлау, мәтінді түсіну және күнделікті өмірдегі қарапайым есептерді дұрыс шеше білу маңызды. Дұрыс дайындалсаң, матсауаттан жоғары балл алу – толық мүмкін нәрсе.

Алдымен осы пәннің негізгі мақсатын түсініп алған дұрыс. **Математикалық сауаттылық** сенің сандық ақпаратты түсінуіңді, мәтін арқылы берілген мәліметті талдай алуыңды, диаграмма, кесте, графиктерден қажетті деректерді тауып, олармен ойлай алу қабілетіңді тексереді. Яғни сенен «осы формуланы жаз» деп сұрамайды, керісінше «өмірде кездесетін жағдайды қалай есептейсің?» деп сұрайды. Сондықтан күнделікті өмірдегі бағалар, пайыздар, жеңілдіктер, уақыт, қашықтық, жылдамдық, ақша, орташа мән сияқты ұғымдармен жұмыс істеуге үйрену маңызды.

Дайындықты бастарда өз деңгейіңді анықтап алған жақсы. Бір-екі нұсқа шешіп көр де, қай жерден көп қате жіберетініңе назар аудар. Кейбір оқушылар мәтіннің өзін дұрыс оқымайды, кейбірі есеп шығаруға асығып, шарттың жартысын өткізіп алады, енді біреулер ұсақ арифметикалық қателерден ұпай жоғалтады. Қай типтегі қателік саған тән екенін түсінсең, дайындықта соған арнайы көңіл бөлуге болады. Мысалы, егер сен мәтінді түсінбей қиналсаң, онда есепті шамамен емес, сөйлем-сөйлем талдап, кілт сөздерді астыңа сызып үйрен. «Қаншаға көбейді? Қаншаға азайды? Қайсысы бастапқы

мән? Қайсысы соңғы мән?» деген сұрақтарды әр есепте өз-өзіңе қойып отыруға дағдылан.

Мәтін есептерді дұрыс оқу – матсауаттың жүрегі. Көп оқушы есептің шартын толық оқымай, «аа, түсіндім» деп формула жаза бастайды да, соңында сұрақ басқа нәрсе туралы екенін кеш байқайды. Сондықтан ең тиімді тәсіл – алдымен сұрақты оқу, яғни есептің соңғы сөйлемін қарап шығу. «Не сұрап тұр?» дегенді анықтап алған соң ғана шартын егжей-тегжейлі оқып, тек қана сұраққа керек мәліметтерді бөліп алуға тырыс. Қажет десең, қағазда қысқаша схема, сурет, кесте, уақыт сызығын сыз. Мысалы, жол туралы есеп болса, бір сызықтың бойына кету және қайту уақытын, қашықтықты белгілеп қойсаң, есептің өзі «көз алдыңа келеді» де, түсіну жеңілдейді.

Пайызға байланысты есептерге жеке тоқталған жөн. Себебі ҰБТ-дағы көптеген сұрақтар жеңілдік, салық, өсім, банк карточкасымен төлеу, бонус жинау сияқты өмірде кездесетін жағдайлардан алынады. Мұнда басты қиындық – пайызды қай саннан алып тұрғаныңды түсіну. Әр есепте «бұл пайыз бастапқы сомадан ба, әлде соңғы нәтижеден бе?» деген сұрақты нақтылап ал. Сонымен қатар, пайызды бөлшекке айналдырып ойлау да ыңғайлы: 10% – 0,1; 25% – 0,25; 5% – 0,05 сияқты. Сонда ойша көбейту жеңіл болады. Егер калькулятор қолдануға болмайтын форматтағы жаттығуларды шешіп жүрсең, ондық бөлшектермен жұмыс істеуге әбден дағдыланып ал.

Кесте, диаграмма, графиктермен жұмыс істеуді де күнделікті дағдыға айналдырған дұрыс. Мұндай тапсырмаларда есептен бұрын, суретті оқу маңызды. Диаграммада қандай шама көрсетілгенін, өлшем бірлігін, осьтердің атын, бағандардың түсін немесе белгілерін мұқият қарап шық. Тестте жиі кездесетін қателіктің бірі – оқушы графиктен нақты сан емес, шамамен мән алып қояды немесе бірлік өлшемін шатастырады. Үйде дайындалғанда әр кестені дауыстап түсіндіріп көр: «Бұл бағанда не тұр? Қай жыл? Қай топ? Қай сан жоғары, қайсысы төмен?» дегендей. Осылай жасасаң, емтиханда көз жүгірткенде-ақ негізгі идеяны тез түсінетін боласың.

Уақытты басқару да өте маңызды дағды. Кейде оқушы бір-екі есепке ұзақ отырып қалады да, қалған жеңіл сұрақтарды үлгермей қалуы мүмкін. Жаттығу кезінде өзіңе шынайы уақыт лимит қойып үйрен. Мысалы, бір нұсқаны 50-60 минутта толық шешуді әдетке айналдыр. Күрделі есепке келгенде, оны 3-4 минуттан артық «қиып» отырудың қажеті жоқ. Алдымен бүкіл нұсқаны жылдам қарап шығып, жеңіл дегендерін бірінші орында. Осылайша сен психологиялық тұрғыдан да сенімді боласың: алғашқы 15-20 минутта бірнеше дұрыс жауап алып үлгерсең, мида «мен істеп жатырмын» деген позитив ой пайда болады.

Күнделікті өмірді есепке айналдырып ойнау – матсауатты күшейтудің керемет жолы. Дүкенге барғанда чекке қарап, жалпы соманы ойша есептеп көру, жеңілдік пайызын өзің есептеу, жолға кететін уақытты алдың-ала шамалап шығару, телефондағы

статистика (мысалы, экранға кеткен уақыт, қадам саны) бойынша қарапайым талдау жасау – бәрі де ҰБТ-дағы логикалық ойлауды дамытады. Оқулықтағы «жалаң» тапсырмалардан гөрі осындай нақты жағдайлар есте жақсы қалады.

Қате жасаудан қорықпау керек. Математикалық сауаттылықта көп жаттығу – автоматты түрде жоғары балл деген сөз емес, маңыздысы – әр қатені талдау. Неге қате кетті: мәтінді дұрыс оқымадың ба, асықтың ба, әлде арифметикадан шатастың ба? Егер тек жауап кілтіне қарап қана жүрсең, бір қателікті он рет қайталау қаупі бар. Оның орнына әр нұсқадан кейін 10–15 минут бөлуге тырыс, сол уақытты қателерді талдауға арна. Осы дағды сені біртіндеп «қатені аз жасайтын» оқушыға айналдырады.

Психологиялық дайындық та маңызды. Көп бала «матсауат қиын, логика керек, мен логикадан әлсізбін» деп өз-өзін қорқытып қояды. Шын мәнінде логика – туа бітетін қабілет емес, көп мысал көріп, көп ойланған сайын дамиды дағды. Күніне тіпті 30–40 минут болса да, сапалы дайындалсаң, бір-екі айдың ішінде өз ойлау жылдамдығыңның артқанын байқайсың. Өз-өзіңе сенім қалыптастыру үшін өткен нұсқаларыңды сақтап, прогресті бақылап жүр. Бүгін 10 дұрыс болса, бір аптадан кейін 14–15 дұрыс болса, бұл – нақты нәтиже, өз көзіңмен көрген соң мотивация да артады.

Соңында айта кететін нәрсе – Математикалық сауаттылықты «қорқынышты пән» емес, «өмірде керек болатын ойлау жаттығулары» ретінде қабылдай біл. Сол кезде сен есепті «ұпай үшін» емес, шын мәнінде түсініп шығара бастайсың. Ал шын түсінген дүниеден қорқудың қажеті жоқ. ҰБТ – өміріңнің соңғы емтиханы емес, ал матсауат – бұл емтиханды сәл жеңілдетіп, саған қосымша балл әкелетін мүмкіндік. Дұрыс дайындалып, жоспарлы түрде жұмыс істесең, бұл мүмкіндікті толық пайдаланып, өзің қалаған нәтижеге жетесің.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.